

Адреса для покликання: Лобач О. О. Християнська любов у змісті виховного ідеалу Григорія Ващенка // Дидаскал. – 2007. – № 5. – С. 186 – 188.

Олена Лобач

(Полтава)

ХРИСТІЯНСЬКА ЛЮБОВ У ЗМІСТІ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ

ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

Перше десятиріччя незалежної України було напруженим періодом пошуків ідеологічних підвалин теорії виховання молодого покоління, визначення мети та завдань виховного процесу, карбування змісту виховного ідеалу – найскладнішого філософсько-педагогічного явища. У своїх наукових розвідках дослідники звернулися до української педагогічної думки, зокрема до педагогічної спадщини Г. Ващенка, яка, за оцінкою А.М. Бойко „допоможе вчителям розвивати прекрасні психічні якості, притаманні українцям, примножувати багатючі національно-культурні традиції нашого народу, завжди пам'ятати, яких ми батьків діти, вірно служити Богові й Україні...” [1, с. 7]. Останнім часом науково-педагогічна творчість Г. Ващенка осмислюється і досліджується (А. Бойко, С. Гриців, А. Литвин, М. Чепіль та ін.), створено Всеукраїнське педагогічне товариство імені Г. Ващенка, у Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка вшановується пам'ять педагога, який працював у нашому навчальному закладі з деякими перервами з 1917 до 1941 року [див. 1; 3; 4]. У пропонованій статті ми розкриємо погляди Г.Ващенка на місце християнської любові у змісті виховного ідеалу.

Г. Ващенко виокремлює більшовицький, християнський, загальноєвропейський і націонал-соціалістичний виховні ідеали, осмислює їхні теоретико-методологічні витоки, специфічні риси, виявляє сутнісні відмінності між ними. Так, основою націонал-соціалістичного ідеалу є філософія Ніцше, який вбачає рушійною силою боротьбу окремих індивідуумів між собою, а метою виховання – формування „надлюдини”. Цей

ідеал виховання педагог „рішуче заперечує”, бо розвивається „презирство і ненависть до інших народів, безоглядна жорстокість у відношеннях до них” [2, с. 94]. Більшовицький виховний ідеал ґрунтується на класовій ненависті, на ідеології панівної партії, тому “...ідеальний більшовик – це робот, позбавлений власних поглядів, власних почувань і волі. Але це страшний робот. ... В ім’я інтересів партії він мусить нищити всіх, хто їй здається ворожим або навіть підозрілим, будь це близький приятель, брат, сестра чи навіть батько й мати” [там само, с. 38].

Отже, емоційною складовою націонал-соціалістичного виховного ідеалу, за Г. Ващенком, є зверхність, пихатість і презирливість, а більшовицького ідеалу – ненависть, сліпа віра і відданість цінностям партії. Спільним для них є колективний егоцентризм, неприйняття „іншого” в широкому розумінні, відокремленість, відчуженість, життя за принципом „хто не з нами, той проти нас”. Проте, для націонал-соціалістів колективним „Я” є нація, а для більшовиків – партія. У змісті названих ідеалів немає місця любові, тому, на думку педагога, вони не можуть складати підвалини виховання української дитини.

На основі християнського вчення, загальноєвропейської педагогічної думки та виховних традицій української народної педагогіки Г. Ващенко обґрунтував унікальність і неповторність українського виховного ідеалу, що має виняткове значення в умовах розвитку й формування національної самосвідомості. Він простежує історію становлення виховного ідеалу як цілеспрямованого руху, що на кожному історичному етапі зберігає, збагачує та поглиблює попередні надбання української педагогічної думки. Наприклад, ідеал людини у дохристиянські часи розуміли як прояв гостинності, привітності, емоційного багатства, особливо цінувалися естетичні переживання, прагнення краси й щирості. У змісті виховного ідеалу, за творами письменників княжої доби, була віра у Бога, відданість волі Його,

любов до Бога, до Церкви і ближнього, смирення, правдивість, милосердя, пошана до старших і батьків [тама само, с. 106 – 110].

Отже, в українському виховному ідеалі упродовж віків домінувало позитивне емоційне начало, яка виявляється у високій оцінці життя почуття, почуттєвому динамізмі, чутливості. Це пояснюється властивим українській ментальності кордоцентризмом і домінуванням у психології українців емоційного над раціональним, серця над розумом, бо розум не спроможний реагувати на життєво важливі проблеми без участі та допомоги серця [див. більш детально 4]. Любов є центром, ядром, стрижнем ідеальної людини, “першою причиною буття і кінцевою причиною творіння”, “об’єднує в собі всі добродієвності” та є “вінцем їх”. Розглянемо якісні й змістові характеристики любові, як їх розуміє Г. Ващенко. Визначаючи її якісні ознаки, науковець цитує послання до Коринфян апостола Павла і називає його “величним гімном любові, повним глибокого психологічного змісту”.

За Г. Ващенком, найголовнішою є *любов до Бога*, бо “віруючи в Бога-Любов, маю підставу визнавати любов і добро синонімами і твердо вірити в неминучий, вічний сенс любові, ...неминучу кінцеву перемогу царства сили і слави її” [1, с. 79]. Автор наголошує, що любов до Бога освячує моральні норми і надає їм характеру безумовності, абсолютності, санкціонованості, а також веде до визнання абсолютної цінності особистості людини. Аналізуючи високе почуття, педагог доходить висновку, що воно має бути активним, але не агресивним, виявлятися в боротьбі зі злом, але не помсті, „в ревності по Богові і в нелюбові до ворогів Божих”, але закликає людину завжди пам’ятати, що „... невірне вживання почуття виявляється в злобі, заздрості й в користолобстві” [2, с. 114]. З любов’ю до Бога тісно пов’язана любов до ближнього.

В основі *любові до ближнього* лежить щире ставлення до людини як “до образа й подоби Божої, незалежно від того, який її матеріальний стан і соціальне становище” [1, с. 189]. Звідси – доброзичливість, уважність, щирість,

пошана до старших, лагідність, правдивість, чесність, миролюбність, вірність даному слову. Добре й щире ставлення людей виключає осуд і пересуди, заздрощі й ревності, гордощі й пихатість, марнославство і ненависть. Симпатія, взаємна любов, милосердя є основою суспільного життя: “Така поведінка є виявом добрих християнських почувань і разом з тим сприяє добрим відношенням між людьми, робить спілкування з ними джерелом чистої радості, є однією з умов дружньої співпраці людей для загального добра” [там само, с. 189].

Слідом за Григорієм Сковородою педагог наголошує на важливості почуття вдячності, бо “невдячна воля – ключ до пекельних мук, вдячна ж воля є всіх сладощів рай”. Найбільшу вдячність людина переживає в любові й пошані до батьків. Українська етнопедагогіка навчає любові та гуманному ставленню до дитини, якій треба віддавати тепло й ласку. Молоду мати повчали: “Учи дітей не страшкою, а ласкою.” Між батьком і дітьми складаються дещо інші відносини. До батька дитина відчуває любов-повагу, а батько до дитини – розумну любов (“агапе”). В українській родині до батька й матері, баби й діда зверталися шанобливо на “Ви”: “Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько”. Аналізуючи ідеал людини в українських народних піснях, Г. Ващенко помітив, що в Україні “образу матері або батька – тяжкий гріх, що дорівнюється смертному гріхові” [2, с. 131].

Особливе місце в міжособистісних стосунках належить відношенням між чоловіком і жінкою, коханню. Він доходить висновку, що в Україні характерним є чистота почуття кохання, бо українці не знали “сороміцьких пісень”. Здорова українська родина створюється на ґрунті скромності, стриманості й вірності, ідеальної любові: “...фізіологічні моменти відходять на задній план і на першому плані стають моменти чисто духовного порядку – взаємна ідеалізація, цінування в першу чергу духовних рис, повна духовна відданість, спільність поглядів” [там само, с. 132].

Чому саме міжособистісним стосункам Г. Ващенко приділяє так багато уваги? Його непокоїть „амбіціонерство” як „характерна форма українського егоїзму”, бо воно переходить у „непримиренну ненависть”. Він глибоко переживає, що „особисті чвари й амбіції уже багато шкоди зробили українцям”. На цій етнопсихологічній особливості наголошують багато дослідників, зокрема В. Липинський пояснює її панемоційністю українців і застерігає: „Досить, наприклад, подразнити чиюсь дрібну амбіцію або дрібне хотіння, щоб він, під впливом цього дрібного подразнення, забув про ідеали і хотіння, вирішальні іноді для буття нації” [цит. за 5, с. 37].

Основним завданням виховання української молоді Г. Ващенко вважає “виховання волі й характеру під високим гаслом: *Служба Богові і Батьківщині*” [1, с.173]. Підґрунтям педагогічного світогляду Г. Ващенко було християнство. На його думку, ідея Бога вроджена, “від природи властива всім людям”, бо душа кожної людини – християнка за природою і покликанням. Він виходив з того, що в основі виховання молодого покоління „лежить єдина Христова наука взаємної любови”, тому „для людей нової епохи будуть мати вартості не матеріяльні, а духовні,.. панівним світоглядом нової епохи буде ідеалізм” [2, с. 165]. Педагог свято вірив, що навіть „Політики будуть керуватися в своїй діяльності ідеями християнської справедливості... що припиняться війни між народами і люди в мирному співжитті будуть використовувати сили для творчої роботи...” [там само].

Здається, що Ващенко стоїть на позиціях ідеалізму, відірваного від реалій життя, але поняття „ідеалізм” має декілька лексичних навантажень. У даному контексті його слід розуміти не як ідеалізацію дійсності та мрійництво, що безумовно, має місце, а з позицій осмислення сутності, змісту ідеалу людини та його практичного втілення. Саме православний ідеал упродовж тисячоліть не зраджував заповідям Христа, не змінював догматів, не розпорощував людей по лабіринтах „автономної моралі”, а об’єднував їх навколо єдиної ідеї. Православною вірою жили і живилися з часів святого

Володимира, православної вірі й любові вчилися, їй служили та за неї під корогвами боролися запорожці, її чистоту зберегли в лихоліття татарської і католицької навали. Саме такий реалістичний і вічний ідеалізм відстоює педагог.

Г. Ващенко зауважував, що любов до Батьківщини виявляється в боротьбі за її незалежність; в любові до своєї хати, до свого клапця землі, до рідної природи й рідної мови; в любові до книги і праці; в любові й пошані до кращих національних традицій і культури інших народів світу. Він поетично говорить: „Любов до Батьківщини починається з батьківського порога і по малесенькій стежиночці через школу йде у далекі світи... Школа мусить стати [для учнів] маленькою батьківщиною, яку вони люблять і якою вони дорожать, яку вони разом з педагогом розбудовують...” [там само, с. 180]. Педагог створив таку школу на Шведській могилі під Полтавою, де панували „взаємна пошана й терпимість, боротьба з егоїзмом і нездоровими амбіціями” [там само, с. 181]. Процес виховання особистості в навчальному закладі мав цілісний характер, тут гармонічно поєднувалися морально-релігійне, національно-патріотичне, інтелектуальне й фізичне виховання учнів на засадах християнської Любові.

Ідеї Г. Ващенка не втратили своєї актуальності. Він закликає нас повернутися до виховного ідеалу, перевіреного часом, бо “...єдиним правильним шляхом у вихованні нашої молоді є вироблення в неї ідеалістичного світогляду на релігійній основі” [там само, с. 183].

Література

1. Бойко А.М. “...Служба Богові і Батьківщині” (Григорій Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок): Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 2001. – 428 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. – 3-є вид. – Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994. – 191 с.

3. Литвин А. Проблеми виховання майбутніх фахівців у педагогічній спадщині Г. Ващенко // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 2 (61). – С. 13 – 16..
4. Лобач О.О. Емоційне виховання кордоцентричної особистості в контексті етнопедагогічних досліджень // Імідж сучасного педагога. – 2006. – № 2 (61). – С. 48 – 52.
5. Українська душа: Зб. наук. праць / Відп. ред. доктор філософських наук. В.Храмова – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.